

a pro její informativní hodnoty, věcnost, čtivost a přehlednost lze ji jen vřele uvítat a doporučit pozornosti čtenářů.

Jaroslav Střítecký

Choutka M.: Sport a společnost (Olympia, Praha 1978, 198 s.)

Pod názvem „Sport a společnost“ vydal M. Choutka studii, která podle slov předmluvy „... je pokusem o pohled na sport jako sociální jev se všemi jeho podstatnými vlastnostmi a ve všech širších souvislostech“. Autor si tedy vytyčil úkol nesporně úctyhodný, tím spíše, že naše sociálněvědní a úžeji sociologická literatura takovou studii už dlouhou dobu velmi výrazně postrádá. Hned v úvodu však konstatujeme, že zůstalo skutečně jen u pokusu.

Autor si probíranou látku uspořádal do sedmi kapitol. První („Okouzující moc sportu“) lze označit jako úvodní; ve druhé („Trochu historie“) se zabývá především vznikem novodobého sportu, ve třetí („Sport je hra“) především vztahu mezi sportem a teorií hry. Vlastní jádro knihy tvoří kapitola čtvrtá („Sport je společenský jev“), pátá („Vztah sportu k jiným společenským jevům“) a šestá („Sociální funkce sportu“). Závěrečná sedmá kapitola konečně probírá vznik a vývoj novodobého olympionismu a problematiku amatérismu a profesionalismu. Už tato stručná charakteristika naznačuje základní slabinu Choutkovy studie, totiž ne dost domyšlenou a sevřenou teoretickou stavbu problematiky; podrobnější seznámení s knihou čtenáře brzy přesvědčí, že se autor nejen s touto slabinou nevypořádal, nýbrž že ji naopak stránku po stránce prohlubuje.

Co tedy studii konkrétněji vytykáme? Začíná to už nejednotným výrazovým projevem. Střídají se tu místa vysloveně popularizační (např. celá první kapitola) s místy, pokoušejícími se o skutečný vědecký výklad, ale také s místy, která nepochopitelně zůstávají mezi oběma póly a jsou pak chťe nechtě diskreditací obou přístupů. Co jiného např. řící o „zjištěných“ typu: „(Sport) přitahuje ateisty stejně jako katolíky, protestanty a muslimy, bílé, černé a žluté obyvatelstvo naší planety“ (7). Nebo: „Výsledkem sportovních činností nejsou materiální hodnoty, tím se liší od činností pracovních“ (13). Nebo ještě: „Sport provozují vždy lidé ... ústřední postavou je vždy člověk. On je tvůrcem sportovního náradí a náčiní“ (53). Atd.

Jak už bylo řečeno, má tato vnější výrazová stránka úzkou spojitost s teoretickými nedostatky studie. Za základní z nich pokládáme skutečnost, že autor (přes jednoznačný název své knihy) nedokázal prakticky nikde ve svém výkladu jasně oddělit sociologický a psychologický přístup k celé problematice; nedokázal dostatečně podtrhnout, že posuzování sportu např. z hlediska marxistické analýzy „fíše nutnosti“ a „fíše svobody“ probíhá v podstatně jiné rovině než např. uvažování o sportu jako o faktoru upevňování různých vlastností jednotlivce. V tomto pojetí je např. už sám název šesté kapitoly nedorozuměním. Vůbec skutečně sociologických úvah o sportu je ve studii málo; sotva lze autorovi proto odpuštít jeho snahu oddělovat sport od tělesného cvičení (55 a n.) či jeho únik od hlubšího rozboru vztahu mezi volným časem a sportem („Nemůžeme se zabývat podrobněji problematikou volného času ... Odkazujeme tu na velmi rozsáhlou odbornou literaturu ...“ – 68), poněvadž právě zde podle našeho názoru leží základní klíč k pochopení celého problému. Autor sám se v tomto směru spokojuje obvykle jen obecným tvrzením o nutnosti všestranného rozvoje osobnosti za socialismu; v nezasevěném čtenáři může vyvolat dojem, že celý rozdíl v marxistickém a nemarkvistickém přístupu ke sportu tkví především v jeho lepším materiálním zabezpečení v socialistických zemích a v jejich relativně vyšším zisku zlatých olympijských medailí ve srovnání s kapitalistickými zeměmi (tím spíše, že právě tyto téze jsou zde nejlépe dokumentovány). Je ostatně třeba připomenout, že jsou to právě buržoazní koncepce sociálního významu sportu, které se vyznačují značnou dávkou psychologizace; je těžké s nimi důsledně polemizovat, aniž si tuto skutečnost uvědomujeme. Na druhé straně je však tato absence opravdového sociologického přístupu ve studii současně také odrazem širšího dluhu celé naší sociologie této problematice.

Choutkova kniha je v zásadě kompilační prací (což je konstatování, nikoliv výtky). Nicméně i v takovém případě můžeme od autora požadovat jasněji formulovaná třídící kritéria i hodnotící stanoviska. Také výběr autorů budí jisté pochyby (postrádali jsme např. významné současné buržoazní sociology sportu Eliase a Dunninga, v historizující kapitole našeho Tyrše, chybí také zástupci naší současné — tím spíše, že chudé — marxistické sociologie sportu). Je navíc škoda, že autor své nepřilíš přesvědčivé skladbě materiálů obětoval i citaci současných marxistických badatelů z jiných socialistických zemí (Wohl z Polska, Ponomarjev ze SSSR aj.), takže se seznamujeme spíše jen s fragmenty jejich děl než s jejich komplexnějšími koncepcemi. Nelze se konečně také nezmínit o některých formálních nedostatcích citací. Místo nejsou uvedeny prameny, z nichž je čerpáno (např. Hammerich — 17, nebo Šetření o využití času domácností, FSÚ, Praha 1969 — 69 a n.); místo je citace nepřesná (např. u Gordona a Klopova nejde o reprezentativní výzkum, jak by se z kontextu mohlo zdát) a vesměs chybí údaje o stranách originálů.

Je možné, že jsme položili na Choutkovu studii „Sport a společnost“ v této recenzi poněkud přísnější měřítko než je běžné; jejich přísnost však zřejmě stoupala úměrně se zklamáním, s nímž recenzent (původně dychtivý zájemce) tuto práci četl. Na zadní obálce je řečeno, že kniha „... je v naší odborné literatuře první prací, která se komplexněji zabývá teorií sportu“. Nezbyvá, než si v duchu známého přísloví povzdechnout, že první vlaštovka skutečně jaro nedělá.

Pavel Pácl

Pichňa J. A.: Sociologické problémy povolania. (Práca, Bratislava 1980, 140 s.)

Doc. dr. Ján A. Pichňa se věnuje řadu let sociologii práce. V roce 1972 vydal knihu Sociológia průmyslu, 1973 Sociologické problémy fluktuácie. 1978 Sociológia práce. Kromě toho publikoval články ze sociologické problematiky práce, zvláště v časopise Sociológia. Jeho nová publikace se zabývá velmi aktuální, u nás dosud opomíjeným námětem.

V minulosti, kdy se ekonomika rozvíjela pomalu, bylo mnohem méně povolání a ta byla relativně stabilní. Dnes můžeme napočítat tisíce specializovaných profesí a jejich kategorizace je obtížným úkolem. Kromě toho je stále běžnější změna specializace či profese během života pracovníka, vznikání, zanikání i prolínání profesí. Přitom adekvátní struktura pracovníků je nezbytnou podmínkou dobrého fungování ekonomiky.

V knize Sociologické problémy povolania jsou utříděny problémové okruhy a shrnuty poznatky na současně úrovni poznání. Poutavost publikace zvyšuje autorův široký rozhled, kritické srovnávání různých stanovisek a věcné zdůvodňování vlastního přístupu. Marxistický základ jeho sociologie i osobní angažovanost v řešení socialistické společnosti prostupují celou knihou.

Vymezení základních pojmů, klasifikace profesí a studium povolání z hlediska různých věd je obsahem první kapitoly. Zaměstnání je chápáno jako pracovní poměr, tedy jednotně pro všechny pracovníky bez ohledu na obsah vykonávané práce. Pojmy povolání — profese — semiprofese — specializace tvoří posloupnost, v níž dva sousední pojmy jsou ve vztahu logického rodu a druhu. Povolání označuje „... druh systavy pracovních činností vyšpecifikovaných podľa druhu predmetu alebo používaných prostriedkov (prípadne poskytovaných služieb), ktorá vznikla spoločenskou deľbou práce.“ Určitá „profesiová príprava“ je pak specifikem jednotlivých profesí v rámci rodového pojmu povolání, podobně „špeciálna orientácia pri profesiovej príprave“ specifikuje semiprofese v rámci profese a „vedomostí a schopností získané buď mimoriadnými formami štúdia... alebo praxou“ diferencují specializace v rámci semiprofesií (str. 13–15).

Uvedenou hierarchii pojmů by bylo asi vhodnější chápat spíše jako logický princip než jako jednoznačně platnou stupnici. Autor sám v definici povolání připouští hlediska předmětu práce, prostředků práce a místa ve společenské dělbě práce. Právě takováto existence nejméně tří aspektů vydělování povolání vede k vícerozměrnosti dělbý povolání a vylučuje jednorozměrné hierarchické uspořádání od povolání ke